

ПРЕЦЕДЕНТИ СУДУ ЄС, ЯК ДЖЕРЕЛО ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА: ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ

Нємцова О.А., Тємірева О.Д.

Одеський державний екологічний університет

Актуальність дослідження. За тривалі роки власного існування Європейський Союз (надалі – ЄС) сформував прогресивні екологічні правові стандарти, спрямовані на захист навколишнього природного середовища та створення безпечних умов життя. Неухильно дотримуватись і надавати обов'язковий характер таким нормам в межах власної територіальної юрисдикції повинні не лише держави-члени, але й країни, що прагнуть стати частиною ЄС. Україна не є виключенням. Започаткований Україною шлях до євроінтеграції заклав підґрунтя до приведення національного правового поля у відповідність з екологічними нормами ЄС. Положення статті 363 укладеної Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Законом України № 1678-VII від 16.09.2014 р. (надалі – Угода про асоціацію між Україною та ЄС), покладають на національного суб'єкта правотворчості зобов'язання щодо поступового наближення українського правового поля до права та політики ЄС у сфері охорони навколишнього природного середовища [1]. Особливе місце в структурі джерел екологічного права ЄС займають рішення Суду ЄС. Разом з тим, незважаючи на прогресивність і ґрунтовність судової практики ЄС, можливість імплементації рішень Суду ЄС до законодавства України, сьогодні є дискусійним питанням, як з точки зору сформованої системи українського права, так і з позиції положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням місця прецедентів Суду ЄС в системі екологічного права, займались наступні вітчизняні науковці: Р.А. Казак, В.Л. Качурінер, В.І. Лозо, М.М. Микієвич, С.М. Орехов, Г.В. Савенко, О.Б. Федоровська, Н.Я. Шпарик, та інші. Разом з тим, слід констатувати відсутність сучасних досліджень щодо статусу рішень зазначеної судової інстанції для природоохоронного правового базису України.

Мета дослідження полягає уз'ясуванні правової природи рішень Суду ЄС в контексті їх віднесення до джерел екологічного права, та здійсненні аналізу підстав їх застосування на території України.

Виклад основного матеріалу. Одним з перших рішень Суду ЄС, присвячених захисту навколишнього природного середовища, вважається рішення прийняте Судом ЄС у 1985 р., що має статус судового прецеденту і сьогодні. Даним рішенням визнавалась належність охорони навколишнього середовища до пріоритетних цілей Європейського співтовариства, незважаючи на відсутність аналогічного положення в ст. 2 Договору про заснування Європейської спільноти. З точки зору науковців, дане рішення заклало підвалини до легітимації політики в сфері захисту навколишнього середовища в межах ЄС [2, с. 7].

Важливим для розуміння правової природи прецедентів Суду ЄС, є рішення по справі «Safety High-Tech», в якому судді дійшли до висновку, що цілі та принципи екологічної політики ЄС, окреслені в ст. 174 Договору про ЄС (в чинній редакції в ст. 191 Договору про функціонування ЄС), набувають нормативного змісту [3, с. 21]. У відповідності до їх положень має здійснюватися тлумачення правових актів ЄС в галузі захисту навколишнього середовища. Слід відзначити, що сьогодні п. 2 ст. 191 Договору про функціонування ЄС визначає наступні принципи, які закладають підґрунтя для сучасної екологічної політики ЄС: принцип перестороги; принцип усунення шкоди навколишньому середовищу шляхом звернення, насамперед, до його джерела; принцип «забруднювач платить» [4].

Не можна оминати увагою розширений підхід судової інституції ЄС до визначення категорії «навколишнє середовище», відповідно до якого, дана дефініція поєднує у власній структурі не лише певний конгломерат природних умов життя, але й соціальні, культурні, політичні та інші без виключення аспекти [5, с. 37].

Незважаючи на те, що будучи наділеним, відповідно до положень ст. 234 Договору про заснування Європейської Спільноти та ст. 19 Договору про Європейський Союз, повноваженнями щодо тлумачення актів інституцій ЄС, внаслідок чого формуються нові обов'язкові до застосування на рівні ЄС та держав-членів нормативні положення, *de jure* Суд ЄС не належить до суб'єктів правотворчості [4]. *Defacto*, за даних обставин, з метою надання положенням, що містяться у рішеннях Суду ЄС статусу норм права, суб'єкти правотворчості ЄС повинні прийняти на їх підґрунті відповідні правові документи. Даний аспект виключає рішення Суду ЄС зі сфери поширення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС в частині врахування положень зазначеної судової інституції в процесах правотворчості законодавця, спрямованої на приведення національних екологічних правових норм у відповідність з правом ЄС.

Бар'єром до безперешкодної імплементації рішень Суду ЄС є також позиція національного суб'єкта правотворчості. Верховна Рада України у статті 9 Конституції України визначила на найвищому рівні умови застосування положень міжнародних нормативних актів в статусі національного законодавства, а саме:

- належність міжнародних нормативно-правових актів до категорії міжнародних договорів;
- чинність міжнародних договорів на момент їх застосування;
- наявність згоди з боку Верховної Ради України на обов'язковість положень міжнародних договорів [6].

З огляду на зазначене вище, рішення Суду ЄС автоматично виключені з джерел права України. Більш того, Україна не належить до країн прецедентного права, що також формує певні обмеження відносно імплементації судових рішень до українського правового базису. Подібна ситуація створює певні складнощі на шляху до ефективного процесу імплементації екологічних правових норм ЄС, створюючи передумови до виникнення прогалів і колізій в національному законодавстві.

Нівелювання зазначених негативних явищ з метою ефективної імплементації екологічних норм ЄС до національного законодавства, можливе за умови:

а) постійного моніторингу практики Суду ЄС суб'єктом національної правотворчості;

б) ретельного аналізу прийнятого судом рішення на предмет необхідності його адаптування до національного законодавства;

в) оперативного реагування на прийняті рішення Судом ЄС шляхом внесення відповідних змін та доповнень до національного законодавства України;

г) перманентної верифікації актуальності вже прийнятих рішень сучасним реаліям в сфері охорони навколишнього середовища.

Мінливість еколого-правових норм ЄС, обумовлена впливом таких чинників, як:

- перманентно триваючі трансформаційні політико – економічні процеси в межах співтовариства;

- безперервне погіршення стану навколишнього середовища;

- поступові зміни інтеграційних векторів розвитку ЄС.

Ці чинники обумовлюють необхідність перманентного оновлення екологічних джерел права. У зв'язку з цим, прецедентний характер рішень Суду ЄС не може бути остаточним і незмінним у темпоральному і суб'єктному вимірах.

Рішення Суду ЄС в сфері охорони навколишнього середовища, є також рушійною силою практичної реалізації чинних правових норм ЄС. Економічна обтяжливість ряду правових джерел з регламентації екологічних питань, змушує держав-членів ЄС іноді зволікати з приведенням національного законодавства у відповідність з чинним нормативним полем. Так, 03 червня 2021 р. у справі Європейська Комісія проти ФРН (Case C-635/18 Commission v Germany) Суд ЄС констатував недотримання протягом 7 років з боку Німеччини (в період з 2010 по 2016 роки) правових норм ЄС, викладених у Директиві 2008/50/ЄС від 21 травня 2008 р. про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи, в частині викидів двоокису азоту та покладених зобов'язань відносно розробки та прийняття заходів з усунення зазначених викидів[8].

Подібні зволікання часто ускладнюють всеохоплюючу імплементацію екологічних правових норм, внаслідок чого відбувається формування конгломерату національних правових джерел, що не в повній мірі відповідають правовим критеріям ЄС. Нівелювання подібної негативної тенденції здійснюється також за допомогою судової практики, що спонукає держави-члени адаптувати національне законодавство до існуючих еколого-правових вимог ЄС.

Так, з метою подолання подібних зволікань, на державу-порушника часто покладаються фінансові санкції, що, також є превентивним заходом зазначених затримок правової імплементації. Наприклад, за результатами розгляду справи Case C-121/21 R, у рішенні Суду ЄС від 21 вересня 2021 р., на Польщу

покладалося зобов'язання сплачувати 500 00 євро штрафних санкцій щоденно до усунення допущених Польщею порушень Директиви 2000/60/ЄС «Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики» від 23 жовтня 2000 р., Директиви Європарламенту та Ради 2003/4/ЄС від 28 січня 2003 року щодо свободи доступу до інформації відносно стану навколишнього середовища, що замінює Директиву Ради 90/313/ЕЕС[9].

Слід відзначити перманентне зростання кількості відкритих до розгляду Судом ЄС справ щодо відповідності нормативної активності держав – членів ЄС екологічним правовим нормам, прийнятим Європейським Співтовариством (рис. 1). Подібні тенденції сприятливим чином впливають на деталізацію та одноманітність застосування екологічного правового базису.

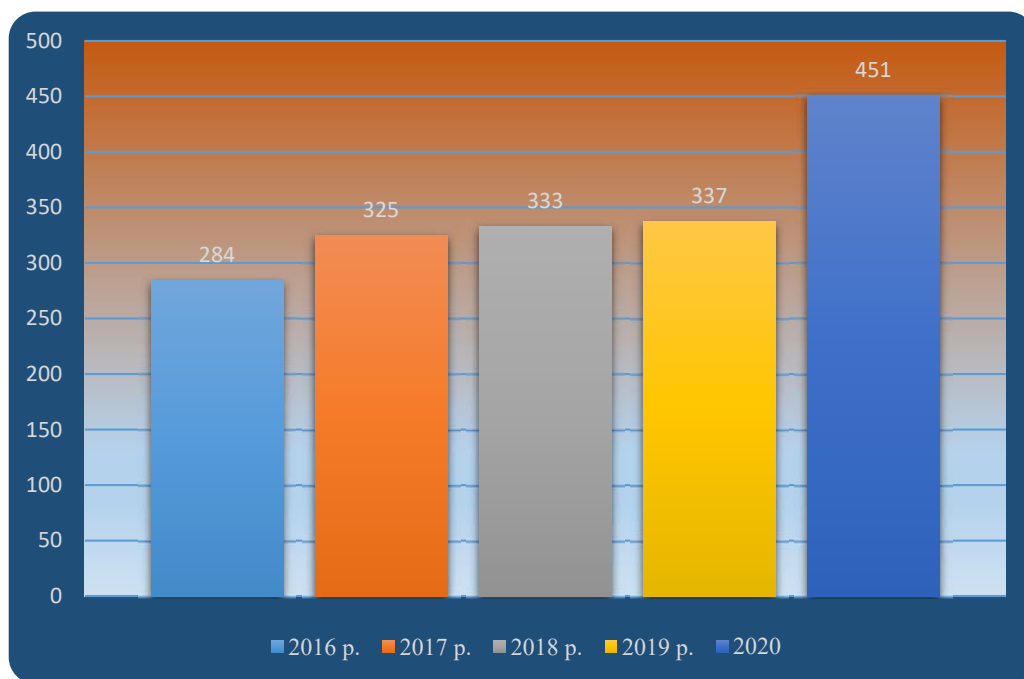

Рис. 1 Статистика відкритих до розгляду Судом ЄС «екологічних справ» [7]

Висновки. Таким чином, судовий прецедент за своєю суттю є інструментом, що створює умови до подолання прогалин сформованого нормативного поля. В рішеннях Суду ЄС прийняті інституціями правові норми набувають деталізації та уточнення. Сьогодні в Україні відсутні правові механізми безпосереднього відтворення в межах національного законодавства положень прецедентів Суду ЄС в сфері охорони довкілля. Дана ситуація, з одного боку, ускладнює правові процеси адаптації українського нормативно-правового поля до норм Європейської спільноти, а з іншого – дозволяє суб'єкту правотворчості самостійно оцінювати доцільність формалізації в процесі правотворчості положень таких джерел екологічного права.

Отже, для України рішення Суду ЄС в сфері захисту довкілля мають бути важливим правовим орієнтиром під час розробки текстів та подальшого прийняття нормативно-правових актів, що дозволить здійснити імплементацію

екологічних норм ЄС максимально наближено до актуальних еколого-правових реалій.

Література

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їїніми державами-членами, з іншої сторони 2014 р. // Офіційний вісник України. – 2014. - № 75. – Т. 1. – Ст. 2125.
2. Канаева Л.А. Система источников европейского экологического права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Л. А. Канаева. - Казань, 2005. - 26 с.
3. Case C-284/95 «Safety Hi-Tech Srl v S. & T. Srl. Reference for a preliminary ruling: Giudice di Pace di Genova – Italy». Regulation (EC) No 3093/94. Measures to 243 protect the ozone layer. Restrictions on the use of hydrochlorofluorocarbons and halons. Validity. - 26 p.
4. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз (вчиненого в Маастрихті сьомого дня лютого тисяча дев'ятсот дев'яносто другого року) та Договору про функціонування Європейського Союзу (вчиненого в Римі двадцять п'ятого дня березня місяця року одна тисяча дев'ятсот п'ятдесят сьомого) // Офіційний вісник Європейського Союзу. – 2010. – С. 83. – Ст. 1.
5. Астрид Эпине. Экологическое право Европейского Союза. 3-е изд. Баден-Баден: Номос, Вена: Изд-во ХЕЛЬБИНГА ЛИХТЕНХАНА, 2013.- 616 с.
6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. – Ст. 141.
7. 7. Statistics of judicial activity of the Court of Justice of the EU // [Електроний ресурс].– Режим доступу: https://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/en/
8. Judgment of the Court (Seventh Chamber) of 3 June 2021 European Commission v Federal Republic of Germany Case C-635/18// <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-635/18>.
9. Poland is ordered to pay the European Commission a daily penalty payment of €500 000 because it has not ceased lignite extraction activities at Turów mine: Order of the Vice-President of the Court in Case C-121/21 R Czech Republic v Poland // [Електроний ресурс].– Режим доступу: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2021-09/cp210159en.pdf>